

Ostatnim prelegentem był ks. prof. dr hab. Antoni Żurek (PAT, Tarnów), który zaprezentował referat pt. „*Kościół jako nowy Izrael*” w *świadomości Kościoła późnopatrystycznego (na przykładzie Cezarego z Arles)*. Referent najpierw zaznaczył, że pojęcie „nowa Jerozolima” pojawia się u Cezarego z Arles m.in. w *Wykładzie Apokalipsy (Expositio in Apocalypsin* – w komentarzu do Ap 18, 3 i 21, 1-4) w znaczeniu Kościoła Chrystusowego; wskazał też na komentarze Cezarego do Ap 11,3 i 20,12, w których mowa jest o „dwóch świadkach” – dwóch Testamentach, przedstawiających „starą” i „nową” Jerozolimę, czyli Synagogę i Kościół. Następnie stwierdził, że według Cezarego, zapowiedź tych dwóch rzeczywistości znajduje się już w pismach Starego Testamentu, na co wskazują jego *Homilie egzegetyczne* (m.in. *Homilie* 84, 86, 88, 89); zapowiadają je niektóre postaci męskie m.in. Izaak, Jakub, Józef oraz Samson, stanowiące figury Chrystusa oraz postaci kobiece – Lea i Sara, symbolizujące Żydów i Synagogę oraz Rachela, która jest typem chrześcijan i Kościoła Chrystusowego. Na zakończenie Prelegent zauważył, że Cezary surowo ocenił lud żydowski, który pomimo, że znał przepowiadanie mesjańskie, okazał się niewierny; zdaniem Biskupa Arles na surowszą ocenę zasługują jedynie heretycy. Po wykładzie głos zabrał ks. prof. S. Longosz, który zapytał o genezę przedstawionej egzegezy; Prelegent odpowiedział, że Cezary z Arles nie był tu oryginalnym egzegetą i opierał się na nauce wielkich poprzedników – m.in. św. Hieronima i św. Augustyna.

Obrazy podsumował prezes Sekcji Patrystycznej – ks. prof. J. Naumowicz, który podkreślił znaczenie i aktualność podjętego tematu; ponadto ogłosił, że miejscem spotkania członków Sekcji Patrystycznej w 2006 roku będzie Oltarzewo lub Białystok.

Anna Z. Zmorzanka – Lublin, KUL

3. POGANIE I CHRZEŚCIJANIE W POSZUKIWANIU ZBAWIENIA (I-III WIEK)

(XXXIV Dni Augustiańskie – Rzym, 5-7 V 2005 r.)

W dniach od 5 do 7 maja 2005 r. odbył się w rzymskim Instytucie Patrystycznym „Augustinianum” międzynarodowy kongres na temat: *Poganie i chrześcijanie w poszukiwaniu zbawienia (I-III wiek)* [*Pagani e cristiani alla ricerca della salvezza (I-III sec.)*]. Kongres był XXXIV już z kolei Dniami Augustiańskimi, które zgromadziły wielu badaczy starożytności chrześcijańskiej z kościelnych i państwowych uniwersytetów oraz wyższych uczelni m.in. z Anglii, Argentyny, Austrii, Belgii, Francji, Grecji, Hiszpanii, Indii, Irlandii, Kanady, Łotwy, Malty, Meksyku, Niemiec, Polski, Szwajcarii, Węgier, Włoch i USA.

Z polskich badaczy starożytności chrześcijańskiej byli obecni m.in.: ks. prof. dr hab. Bogdan Cześn z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, ks. dr Sylwester Jaśkiewicz z Radomia, ks. prof. dr hab. Janusz Królikowski z Papieskiego Uniwersytetu „Santa Croce” w Rzymie, o. dr Marek Raczkiewicz z Madrytu, oraz niżej podpisany, jako przedstawiciel Papieskiego Uniwersytetu św. Tomasza z Akwinu w Rzymie. Należy także wspomnieć częściowy udział kilku polskich księży studiujących w Wiecznym Mieście. Z Polaków miał także wziąć udział ks. dr Piotr Paciorek z Boynton Beach w USA, lecz krótko przed rozpoczęciem kongresu odwołał swój czynny w nim udział, przysyłając jedynie tekst swojego wystąpienia. Tekst ten, jak ufamy, winien się ukazać w przyszłym roku na wiosnę w aktach kongresu.

Symposium otworzył rektor Instytutu Patrystycznego „Augustinianum” – o. prof. dr Robert Dodaro OSA. Obradom przedpołudniowym przewodniczyła prof. Elena Cavalcani z rzymskiego Uniwersytetu „La Sapienza”. Odczyt inauguracyjny pod tytułem: *Soteria nella Sacra Scrittura* wygłosił o. prof. Prosper Grech OSA, z Instytutu Patrystycznego „Augustinianum”. Resztę programu przedpołudniowego wypełniły następujące referaty: o. prof. Basil Studer OSB (Rzym, „Augustinianum” i „Anselmianum”), *Il linguaggio metaforico della soteriologia patristica – Le immagini di salvezza nei primi autori cristiani*; Giulia Piccaluga (Rzym, „La Sapienza”), *I parametri della salvezza tra mondo classico e pensiero cristiano*.

Podczas obrad, odbywających się równolegle w w trzech sekcjach (A, B i C), wygłoszono około 70 referatów (25-30 min.) i komunikatów (15 min.). Nie będziemy poruszać szczegółowo omawianych zagadnień, gdyż wygłoszone odczyty ukażą się drukiem na wiosnę 2006 r. w serii wydawniczej Instytutu Patrystycznego – *Studia Ephemeridis* „Augustinianum”. Chcąc jednak przybliżyć przedstawiane podczas kongresu odczyty, podamy teraz jedynie ich tytuły.

5 maja

SESJA POPOŁUDNIOWA

SEKCJA A: Tertulian, Cyprian, Laktancjusz, Komodjan (przewodnicząca – prof. Maria Grazia Mara)

Jerónimo Leal (Rzym), *La salvación en el tratado «De anima» de Tertuliano*; Paul Rigby (Ottawa), *Salvation and Memory in Tertullian's Polemic*; Alessandro Capone (Lecce), *Il problema del male in Tertulliano: l'eresia*; Paola Marone (Rzym), *L'assioma „salus extra Ecclesiam non est”: elaborazione e sviluppi nell'opera di Cipriano*; Juan Pablo Ledesma (Rzym), *La muerte ¿puerta para la salvación o sin sentido? Reflexiones a la luz del «De mortalitate» de San Cipriano*; Domenico Ciarlo (Genua), *Salvezza ed escatologia in Lattanzio*; Lucia Bacci (Piza), *La salvezza secondo Commodiano*; Geoffrey Dunn (Indooroopilly), *„Nam quae exercentur nullum habent salutis effectum”: Cyprian and the Episcopal Synod of September 256*.

SEKCJA B: Origenes (przewodniczący – o. prof. Basil Studer OSB)

Katharina Comoth (Kolonja), *Das Heilige selbst. Eine Auseinandersetzung mit Platon und Origenes*; Ludwig Fladerer (Graz), *Busse und Reinigung auf dem Seelenwagen bei Porphyrius und Origenes*; Robert Somos (Pécs), *The Divine Power in Origen's Theory of Salvation*; Janis Nicmanis (Łotwa), *Das Gebet als die rechte Anbetung in «Contra Celsum» Origenes*; Ilaria Ramelli (Mediolan), *La coerenza della soteriologia origeniana: la polemica contro il determinismo gnostico e l'universale restaurazione escatologica*; Nunzio Capizzi (Catania), *La soteriologia pneumatica di Origene nelle «Omellie sul Cantico» dei cantici*; Pdraig O'Cleirigh (Guelph), *Saving Union in Origen and Plotinus*.

6 maja

SESJA OGÓLNA, PRZEDPOŁUDNIOWA (przewodniczący – prof. Marcello Marin)

Claudio Moreschini (Piza), *Salvezza ermetica e salvezza cristiana*; John Rist (Cambridge), *Who saves what from what?*

SESJA PRZEDPOŁUDNIOWA

SEKCJA A: **Qumran – Biblia** (przewodniczący – o. prof. Prosper Grech OSA)

Maria Rita Marengo (Turyn), *L'entroterra della soteria cristiana: Qumran*; Boudewijn Dehandschutter (Lovanium), *Salvation in the Apocryphon Jacobi of Nag Hammadi (NHC I,2)*; Pierpaolo Bertalotto (Bari), *L'uomo Gesù e la salvezza del „suo popolo”: osservazioni lessicali a partire da Mt 1,21 e 11 QMelchisedek 17-19*; Adriana Bottino (Rzym), *L'interpretazione del titolo cristologico „porta” (Gv 10, 7. 9) come mediazione di salvezza in alcuni scrittori dei sec. I-III*; Corrado Marucci (Rzym), *Soteria e sozein nella doppia opera lucana*.

SEKCJA B: **Więzy pogańsko-chrześcijańskie** (przewodnicząca – prof. Giulia Piccaluga)

Alessandro Saggioro (Rzym), *Lo spettacolo della fine, fra valori pagani e istanze cristiane*; Albert Viciano (Guadalupe), *Fu il cristianesimo primitivo uno dei culti misterici dell'antichità?*; Ottorino Pasquato (Rzym), *Iniziazione pagana e iniziazione cristiana (sec. I-III): le vie della salvezza*; Constantine Bosinis (Ateny), *Theios eros: A Common Path to Salvation for Both Christian and Pagan Intellectuals*; Mariangela Monaca (Messina), *Iatromantica e iatromagia per pagani e cristiani nei primi secoli dell'impero*.

SEKCJA C: **Filozofia grecka – Teurgia** (przewodniczący – prof. Robert Crouse)

Elena Gritti (Mediolan), *Salvezza dell'anima e „ritorno in patria” nel platonismo di età imperiale: sul concetto di „salvezza” in alcuni pensatori del medio- e neo-platonismo di età imperiale*; Helmut Seng (Konstancja), *Der Körper des Theurgen (sulla soteriologia degli Oracoli Caldaici e la loro esegesi nell'antichità)*; Stephen Blackwood (Atlanta), *Epicurus our Saviour: Myths of the Founding Father in Hellenistic Philosophy*.

6 maja

SESJA POPOŁUDNIOWA

SEKCJA A: **Ojcowie Apostolscy, Justyn, Ireneusz, Arnobiusz** (przewodniczący – prof. Ottorino Pasquato)

Valeria Novembre (Florenca), *La salvezza attraverso il cibo: le prescrizioni dell'Epistola di Barnaba*; Francesco Diego Tosto (Catania), *La cena del Signore: sacramento di salvezza nella «Didaché»*; Ysabel de Andia (Paryż), *Salus carnis in Ireneo*; Agnes Bastit (Dijon), *Le salut comme liberation (lusis) chez Irénée*; Miran Špelic (Rzym), *Un'immagine della salvezza comune a Giustino e Marco Aurelio*; Alicia Soler Merenciano / José Cebrían / Javier Gil / Ramón Penaci (Valencia), *San Ireneo y la estrella de los magos: Ex Oriente lux?*; Margaret A. Schatkin (Boston), *Salvation in Arnobius of Sicca*; Grazia Rapisarda (Catania), *Magia e salvezza in Arnobio*.

SEKCJA B: **Gnostycyzm, manicheizm, Apulejusz, kultury tradycyjne** (przewodnicząca – prof. Giulia Sfameni Gasparro)

Francisco García Bazán (Buenos Aires), *Rituales gnósticos de liberación: de los escritos setianos a los testimonios de los códices de Bruce y de Askew*; Theresia Heimerl (Graz), *Die Gnosis – paganes oder christliches Erlösungsangebot?*; Janusz Królikowski (Rzym), *L'aspetto soteriologico del manicheismo primitivo e le possibili cause della sua attrattiva*; Sylwester Jaskiewicz (Radom), *L'ideale di santità manichea fondato sui tre sigilli secondo la*

testimonianza di sant'Agostino; Franz Corsaro (Catania), Un progetto di salvazione nel paganesimo del II secolo d.C.: le Metamorfosi di Apuleio; Carlo Nardi (Florenca), Dalla reformatio di Apuleio alla conversione cristiana; Marco Candidi (Rzym), Il recupero dei culti tradizionali sotto l'imperatore Decio; Maurizio Zerbini (Rzym), Bevande di salvezza? Il modello eleusino delle pozioni misteriche; Chiara Ombretta Tommasi (Piza), Un rituale pagano per l'immortalità: la liturgia di Mitra tra vecchie e nuove interpretazioni.

SEKCJA C: Filon, Klemens Aleksandryjski, Euzebiusz z Cezarei, męczennicy (przewodniczący – prof. John Rist)

Mauro Paternoster (Bari), *La salvezza nel particolare contesto tipologico dell'opera di Clemente Alessandrino, «Quis dives salvetur»*; Francesco Trisoglio (Turyn), *La salvezza in Clemente Alessandrino*; Clara Polacchi (Rzym), *Didascaleion e la soteria nell'opera letteraria di Clemente Alessandrino*; Cristina Badilita (Mont Saint Aignan), *Stratégies du salut dans les biographies religieuses*; Maria Stelladoro (Catania), *I martiri: vergini e mulier virilis, testimoni e atleti della salvezza nei primi secoli del cristianesimo*; Anna Carfora (Włochy), *Il vissuto della salvezza. Intellettuai pagani e martiri cristiani nell'età degli Antonini.*

7 maja

SESJA PRZEDPOŁUDNIOWA

SEKCJA A: Zagadnienia ogólne (przewodniczący – prof. Antonio Nazzaro)

Roberto Bertacchini (Rzym), *Prospettive „di genere” della soteriologia, in alcuni testi della letteratura cristiana antenica*; Laura Hansone (Ryga), *Antecedents of St. Augustine in Centuries I-III. Understanding Epistemology as Soteriology*; Elena Giannarelli (Florenca), *Maria come via della salvezza fino al III secolo*; Marek Raczkiewicz (Madryt), *In 19,34 en la exégesis de Hipólito de Roma*; Cristian Badilita (Mont Saint Aignan), *Stratégies du salut dans les biographies religieuses.*

SEKCJA B: Zagadnienia ogólne (przewodniczący – prof. Claudio Moreschini)

Beatrice Marotta (Catania), *„Eleemosyna a morte liberat” (Tob. 12,9): Sul valore salvifico dell'elemosina*; Giulio Maspero (Rzym), *Storia e salvezza: il concetto di oikonomia fino al Concilio di Nicea*; Lucrezia Spera (Rzym), *„Depositus in Christo”. Valenze esoteriche nella ridefinizione cristiana del mondo funerario.*

SESJA OGÓLNA

(przewodniczący – prof. Salvatore Pricoco)

Giulia Sfameni Gasparro (Messina), *Strategie di salvezza nel mondo ellenistico-romano. Per una tassonomia storico-religiosa.*

Tak w streszczeniu przedstawiał się program obrad. Kongresowi towarzyszył, jak zwykle, także program towarzyski, w zakres którego weszło m.in. uroczyste przyjęcie w „Augustinianum” oraz zwiedzanie starej Drukarni Watykańskiej (Tipografia Vaticana). Warto też dodać, że w programie sympozjum przewidziane były także referaty następujących osób: Piotr Paciorek (Boynton Beach, USA), *Annotation sur l'anthropologie trichotomique et la résurrection de la chair selon Origène et Irénée de Lyon* (w dniu 5 maja); Charalambos Apostolopoulos (Ioannina, Grecja), *„Flucht des Einsamen zum*

Einsamen". Zum soteriologischen Konzept Plotins (w dniu 6 maja); Angela Maria Mazzanti (Bologna), *Dio Salvatore in Filone di Alessandria* (w dniu 6 maja); Sébastien Morlet (Paryż), *Le salut comme thème apologétique chez Eusèbe de Césarée* (w dniu 6 maja). Referaty te jednak, jak ufamy, ukazały się drukiem w aktach sympozjum.

Jak można zdać sobie sprawę, chociażby z wyżej wymienionych zagadnień, tematyka XXXIV Dni Augustiańskich była bogata i została ukazana z różnorodnych stron przez znanych badaczy przedmiotu. Sam Kongres, jak ufamy, przyczyni się do głębszego poznania tego jakże ważnego zagadnienia, szczególnie wówczas, gdy ukazały się drukiem jego akta, a jest nim zbawienie, i to nie tylko w religii chrześcijańskiej, lecz także u pogan.

Bazyli Degórski O.S.P.P.E. – Rzym